

Lowihno7 s metodguide

Innehållsförteckning

Material: Tuomo Kallio, Jarkko M. Salo, Jarkko J. Salo, Juho Vanhanen, Louhimo och Rytm-institutets lärare

Layout och grafik: Olli Kiviluoto

Bilder: Pekka Pohjoispää och Henri Peltola

Svensk översättning: Jerry Lindqvist

Ansvarig utgivare av svensk översättning: DUNK - De Ungas Musikförbund i Svenskfinland r.f. // Martin Enroth

Översatt med upphovsmännens tillstånd.

Inledning	4
Ensemblespelets grunder	6
Rytm, harmoni och melodi	8
Rytmens grundbegrepp	9
Rytmövningar utan instrument	10
Rytmövningar med instrument	12
Instrumentens funktioner i band	13
Dags att spela den första låten i ett band	15
Tips på instrumentanvändning	16
Låtexempel, lätt	20
Låtexempel, krävande	22
Låtexempel, nära originalet	24
Exempel på kompnoter	26
Hur går man vidare?	26

Inledning

Louhimo verkar i Seinäjokiregionen och hör till barnkulturnätverket Aladdins lampa, som utnämnts av Undervisningsministeriet. Till Louhimos utvecklingsområde hör tonkonst med betoning på rytmisk musik. En av de mest värdefulla verksamhetsformerna har varit bandworkshoppar, som har visat sig vara givande på många nivåer.

Bandworkshopparna har varit en befriande upplevelse för de barn och ungdomar som deltagit, och tröskeln för att påbörja hobbymusicerandet har märkbart sänkts. Utöver detta har hobbymusicerandet och bandmusiken fått ett rejält uppsving i många kommuner, skolor och byar.

Dessutom har workshopverksamheten varit en bra plattform för att testa och utveckla olika metoder, då man i praktiken kunnat prova olika tillvägagångssätt vid bandhandledning. Därutöver har man i samband med bandworkshopparna fått värdefull information om behov och problemområden ute på fältet.

Denna guide är skriven för musikalärer, ledare av musikklubbar och överlag för alla som arbetar, eller vill arbeta, med bandverksamhet för barn och ungdomar.

Idén till guiden föddes i samband med Louhimos bandworkshoppar och i samtal med musikalärer, klubbledare och övriga arbetsmyror på fältet.

Guiden är ett resultat av erfarenheter från bandworkshopparna och Rytmi-Institutets lärares egna erfarenheter. Målet med guiden är att presentera ensemblespelets grunder på ett enkelt sätt och ge praktiska tips åt bandledare. Guiden riktar sig speciellt till nybörjare som just har börjat spela ihop i band. Inom en grupp kan det finnas elever som aldrig spelat ett instrument förut och givetvis även elever som redan har erfarenhet av att spela instrument. Ensemblespelets grunder är ändå enkla, och även längre hunna hittar säkerligen stöd från guiden.

En stor del av även de mest framgångsrika rytmikerna har startat sin musikhobby genom att självmant börja spela i egna band. De har ofta saknat handledning, musikutbildning och till och med spelskicklighet överlag och ordentliga instrument. De har ändå gått framåt tack vare en enorm spelglädje. För detta ändamål har bandet varit en naturlig omgivning för de flesta. Att ens egen spelskicklighet ligger på nybörjarnivå behöver inte vara ett hinder för att uppnå de resultat som man vill få till stånd. Då man spelar en enkel poplåt i en grupp, behöver den enskilda musikerns ansvar och andel inte vara så stor.

Ensemblespelets grunder

6

Ensemblespel bygger på samspel, som föds då en grupp musiker samlas och spelar tillsammans. Att spela tillsammans i band är i grund och botten enkelt, och reglerna och lagbundenheterna är de samma även på toppnivå. På nybörjarnivå handlar det förenklat om tre element som tangerar varandra: rytm, harmoni och melodi. Dessa musikaliska fenomen fördelas mellan musikerna utgående från särdragen för deras instrument. För att grundpulsen ska hållas densamma kan musikerna spela samma rytm gemensamt eller olika rytmer som tillsammans med grundrytmen i samma tempo bildar en gemensam enhet.

Till en början är det framför allt viktigt att fokusera på rytm och hitta en gemensam rytm. Rätt ackord och en vackert

sjungen melodi resulterar i kaos om man saknar en gemensam puls. På samma sätt går en roddbåt lätt på grund om inte varje roddare rör i samma takt. Eftersom det handlar om att synkronisera sin egen kropp och koordination till en gemensam puls, gäller det att redan i början satsa rejält med tid på detta. Då man går vidare med sitt musicerande, är det även bra att ha en förståelse för de övriga instrumentens roller och uppgifter för att förbättra ens egen förmåga att uppfatta helheten och få idéer till ens eget spelande. Hur ska man gå vidare till nästa del av låten eller hur skall man reagera då ens bandkamrat ger sig ut på en improviserad musikalisk utflykt? Till en början behöver man bara behärska sitt eget ansvarsområde. Ensemblespelet är bäst då det skapar en helhet som är mäktigare än summan av de enskilda delarna.

7

Rytm, harmonin och melodi

Harmoni:

Harmoni kännetecknas av toner som klingar samtidigt. I band kan gitarren och keyboarden spela ackord medan basen spelar ackordens grundtoner. Sångmelodin är också en del av harmonin. Ackord består av tre eller fler samtidigt klingande toner.

Melodi:

Till skillnad från att spela en enskild ton består en melodi av flera toner i en följd, som bildar en tongång. Genom att placera toner linjärt efter varandra uppstår melodier. En melodi är en del av harmonin i en låt och ofta beroende av låtens huvudsakliga tonart.

Rytm:

Rytm är musikens grundsten. Genom att låta enskilda ljud gå i samma tempo och rytm kan man tala om att skapa musik.

Rytmens grundbegrepp

Vi går igenom rytmens grundbegrepp med hjälp av elementära exempel och gör rytmövningar.

Pulsen är musikens underliggande pulsslag som jämnt rör sig framåt precis som en klockas sekundvisare. Pulsen kan vara snabb eller långsam beroende på låten. Ordet tempo används för att beskriva pulsens hastighet. Ett musikstycke kan ses som en tidsperiod som kan delas in i mindre delar, exempelvis i verser, takter och slag. En låt kan t.ex. innehålla en vers och en refräng som båda är fyra takter långa. Om låtens taktart är 4/4, är en takt fyra fjärdedelsnoter lång. Detta kan liknas vid att en timme är 60 minuter lång och varje minut består av 60 sekunder (slag). Taktarten anges med en taktartssignatur. Den övre siffran visar antalet slag per takt och den undre siffran visar slagets längd (pulsvärde). I taktarten 3/4 ryms exempelvis bara tre fjärdedelsnoters långa taktdelar. Taktarten kan vara jämn eller tredelad. Den vanligaste jämna taktarten är 4/4, och den vanligaste tredelade taktarten är 3/4.

Inledningsvis är det bra att grundligt gå igenom rytmens grundbegrepp och lära sig förstå och hitta musikens puls. Ett bra sätt är att synliggöra takten och dess delar visuellt t.ex. genom att rita dem på svarta tavlan, varpå man lyssnar på musik och samtidigt visar på tavlan hur musikens rytm går framåt i realtid. Efter det kan man gå vidare med att göra rytmövningar utan instrument.

Rytmövningar utan instrument

På följande sida finns en sammanställning av exempel på olika rytmer. Meningen med dessa övningar är att de ska göras tillsammans i grupp. Det är bra att repetera varje övning tills man kan upprepa den felfritt.

Övning 1: Vi räknar högt ett, två, tre, fyra under hela takten och klappar händerna till varje fjärdedelsslag.

Övning 2: Vi räknar högt på samma sätt som ovan och klappar händerna till den första fjärdedelen.

Övning 3: Vi räknar högt och klappar händerna till taktens första och tredje fjärdedel.

Övning 4: Vi räknar högt och klappar händerna till taktens bakslag dvs. andra och fjärde slaget.

Övning 5: Härnäst klappar vi händerna till taktens andra och tredje fjärdedel.

Övning 6: Vi räknar och klappar takten till den första och den fjärde fjärdedelen.

Övning 7: Vi klappar takten till den tredje och den fjärde fjärdedelen.

Förslag på övning: Lyssna på en skiva och sök efter pulsen samt klappa händerna till den. När pulsen har hittats, kan vi göra föregående övningar till musiken på skivan. Vi kan också dela gruppen i två delar och ge båda grupperna varsin rytm.

1 ETT-OCH TVÅ-OCH TRE-OCH FYR-OCH

2 ETT-OCH TVÅ-OCH TRE-OCH FYR-OCH

3 ETT-OCH TVÅ-OCH TRE-OCH FYR-OCH

4 ETT-OCH TVÅ-OCH TRE-OCH FYR-OCH

5 ETT-OCH TVÅ-OCH TRE-OCH FYR-OCH

6 ETT-OCH TVÅ-OCH TRE-OCH FYR-OCH

7 ETT-OCH TVÅ-OCH TRE-OCH FYR-OCH

Rytmövningar med instrument

När gruppen har fått bekanta sig med rytmer genom att klappa, är det dags att göra samma övningar med hjälp av instrument. Utifrån instrumentens egenskaper väljer man de ackord och toner som är lättast att börja med. Exempelvis kan man börja med ett e-moll ackord. Då spelar basen på den lösa e-strängen. På gitarren kan man spela de tre högsta strängarna (g, b, e) som är ackordets tersomvändning. På keyboarden kan man spela endera treklängen (e, g, b) eller endast ackordets grundton e och den lilla tersen g. Trumisen kan spela på virveltrumman. Inledningsvis kan trumkompet också växla mellan att spela rytmen på bastrumman och virveltrumman. Då kan man börja med bastrumman och spela på varandra följande fjärdedelar. När samspelet börjar fungera, kan man börja fundera på att öva in en låt och träna på de ackord och komp som låten har.

Instrumentens funktioner i band

Trummisens roll är att hålla uppe pulsen med ett stadigt trummande och på så sätt skapa en rytmisk grund för hela bandet.

Basisten är med om att bygga den rytmiska grunden och fungerar samtidigt som en länk till bandets harmoniska ljudbild. Basisten spelar huvudsakligen en ton i taget och skapar ett rytmiskt mönster utifrån ackordens grundtoner eller alternativt utifrån flera toner som passar till ackorden.

Gitarren och keyboarden ansvarar för låtens harmonier (tillsammans med basen) genom att ge låten sin säregna stämning med hjälp av ackord och melodier. Ibland agerar dessa instrument också som solo-instrument.

Sången är sist och slutligen det element som de andra instrumenten borde stöda från början till slut. Ofta är det vokalisterna som genom sin tolkning av låten ger den sin slutgiltiga själ. Ett skickligt band känner till låtens väsentliga drag och agerar på låtens villkor.

Dags att spela den första låten i ett band

När vi för första gången övar in en låt tillsammans, är det viktigt att ledaren stöder ensemblespelet på de sätt han finner bäst. Fast man har förenklat låten tillräckligt, är det sällan man på första gången lyckas hållas i samma rytm låten igenom. Ett bra sätt att stöda ensemblespelet på är att räkna takten högt medan bandet spelar låten (ett, två, tre, fyra). Samtidigt kan vi visa hur takten rör sig på en tavla eller i kompnoterna. När låten börjar kännas bekant, kan man småningom sluta räkna takten och istället börja sjunga melodin. Perceptions- och reaktionsförmågan som har att göra med hörselminnet kan man träna upp genom att ledaren spelar med på något instrument tillsammans med den musicerande gruppen. Då låtens grundrytm börjar sitta, kan vi lägga tid på att öva in låtens början och slut. Det är bra att poängtera att låten bör börja och sluta med tystnad. Om det sker små avvikelser från den gemensamma rytmen i mitten av låten, är det inte lika farligt som om detta sker i introet eller i outrot.

Tips på instrumentanvändning

Det lönar sig att ta spelställningar och ergonomi i beaktande. Felaktiga spelställningar kan leda till senskideinflammationer, sjuka lemmar och dålig hållning. Det ska ju vara roligt och inte skadligt att spela. Som tur är så är det lätt att undvika dessa problem genom att man från början hittar rätt spelställning. Rätt spelställning underlättar också själva musicerandet.

Keyboards

Det är bra att komma ihåg rätt spelställning för keyboards. Se till att ryggen är rak och håll armarna vinklade så att handlederna är raka. Fingrarna placeras över tangenterna på det mest naturliga sättet, så att alla fingrar är tillgängliga. Det vill säga att varje finger ligger på varsin tangent. I band är keyboardens roll ofta att sköta om harmonin

genom att spela ackord. Till en början lönar det sig att spela grundtoner och trek-
langer till låtarna, eller om detta är för svårt, kan man spela ackordens första två klanger, med andra ord det första intervallet i varje ackord. Man kan börja med att spela ackord till taktens första fjärdedel och hålla ut ackordet till nästa ackord eller takt. När det börjar flyta på, kan man övergå till att spela komp genom att spela olika rytmer med ackord.

Gitarr

När du spelar ackord på gitarren, ska vänstra handens tumme vila på gitarrhalsens baksida och på det sättet stöda de andra fingrarna. Detta gör att ackorden blir lättare att spela. Det lönar sig att direkt börja spela med ett plektrum i högra handen. Plektrumet placeras mellan tummen och pekfingret. Det lönar sig också att inte klämma plektrumet för hårt, för då börjar det låta styvt och slarvigt. När du börjar spela, kan du antingen spela sittande eller stående. Då man sitter, håller man gitarren på högra låret. Om du spelar stående, kom då ihåg att justera längden på gitarrbandet. Det lönar sig alltid att ha en bra hållning och kroppsställning då man spelar gitarr.

Bas

Man spelar bas genom att knäppa på strängarna med högra handens pek- och långfinger. Man kan precis som på gitarr också spela bas med plektrum. Då man spelar med fingrarna, är det bra att hitta en stödpunkt för högra handens tumme. Basister brukar ofta stöda tummen mot instrumentets mikrofon. Vänstra handens tumme får vila mot gitarr-

halsens baksida, långfingret ligger i stort sett mittemot på framsidan. Med vänstra handens pek-, lång-, ring- och lillfinger trycker man ner på greppbrädan mellan banden för enskilda toner samtidigt som högra handen knäpper på strängen. Då man spelar på öppna strängar, är det bra att hålla vänstra handen över de övriga strängarna och därmed förhindra att de ska ljuda. Genom att kväva eller rättare sagt dämpa strängarna får man endast det önskade ljudet att klinga medan de störande faktorerna elimineras, t.ex. ett lågfrekvent brus. Man får tonerna att klinga renare genom att trycka ner strängarna så nära banden på greppbrädan som möjligt.

Trummor

Trumpinnen hålls mellan tummen och vecket i pek-fingrets första fingerled. De övriga fingrarna hålls runt pinnen, och är inte skilda från trumpinnens rörelse. Det rätta stället att hålla i trumpinnen hittar du lätt genom att släppa ner trumpinnen på trumskinnet, och om pin-

nen studsar fritt på trumskinnet, vet du att du håller i den på rätt ställe. (Ett annat sätt att hitta rätt ställe för att hålla i pinnen är att hitta tyngdpunkten på trumpinnen med pek-fingret och sedan flytta greppet ett par centimeter bakåt). Högra foten som spelar på bastrumman ska ha hälen i luften, men i övrigt ska foten ligga stadigt på pedalen. Lyft inte foten från pedalen, för då kan man lätt tappa balansen och trumspelet blir svårt att kontrollera. I sittande ställning ska låren vara vågräta i förhållande till golvet och knäna i 90-graders vinkel. Ryggen ska hållas rak och axlarna avslappnade. Armarnas vinkel i förhållande till kroppen ska inte vara större än 30 grader. Virveltrumman får vara ungefär fem centimeter ovanför knäna.

I följande uppslag presenteras tre olika arrangemang för en låt som har två ackord och två olika delar. Låtens vers kallas för A-del och refrängen för B-del. Arrangemangen är i form av partitur. Instrumentens ordning uppifrån ner är: keyboards, gitarr, bas och trummor. På sidan 26 finns ett exempel på förenklade kompnoter som kan delas ut till musikerna.

LÄTT A-DEL

Partiturarrangemang nr.1 Lätt A-del

På keyboards spelar man ackorden som helnoter, dvs att man trycker ner ackordet på första taktlaget och håller det nere ända till nästa takt och ackord.

Gitarren spelar helnoter. Till en början kan man börja byta ackord redan vid t.ex. det andra taktlaget, så att man har ackordet färdigt då nästa etta kommer. Plektrumslagen ska spelas neråt.

Basen spelar helnoter. A-tonen kan spelas på den öppna a-strängen. Vänstra handen kan redan i detta skede vara beredd att trycka ner g-tonen på e-sträng-

ens tredje band. Tonerna ska spelas på varje taktsets etta.

På trummorna spelar man bastrumma på ettan och trean med högra foten och på virveln på tvåan och fyran med vänstra handen. Då föds ett komplicerat rytmmönster, i vilket bastrumman och virveln turas om.

LÄTT B-DEL

Partiturarrangemang nr. 1 Lätt B-del

På keyboards spelar man helnoter i första och sista takten som förut. I den andra och den tredje takten spelar man ackorden som halvnoter, med andra ord på taktens etta och trea.

Gitarren spelar halvnoter i B-delen. De slag som spelas träffar på ettan och trean.

Basen spelar halvnoter precis som gitarren. De toner som ska spelas infaller på ettan och trean.

Trummorna håller samma komp som i A-delen.

KRÄVANDE A-DEL

Partiturarrangemang nr 2. Krävande A-del

På keyboards spelar man ackorden som halv- och fjärdedelsnoter på så sätt att på taktens etta spelas en halvnöt och på trean och fyran spelas en fjärdedelsnot.

Gitarren spelar på de så kallade bakslagen, d v s på tvåan och fyran. Man spelar alltså alltid samtidigt som trummornas virvel. Plektrumslagen är även här riktade neråt.

Basen spelar halvnöter. Tonerna som spelas kommer på första och tredje slaget.

Till trumkompet lägger man till hi-haten genom att slå med högra handen på varje fjärdedel; då spelas hi-haten samtidigt som bastrumman på första och tredje slaget och samtidigt som virveltrumman på andra och tredje slaget.

KRÄVANDE B-DEL

Partiturarrangemang nr 2. Krävande B-del

På keyboards spelar man hela B-delen med halvnöter. Ackordet kommer alltid på taktens etta och trea.

Gitarrrkompet hålls samma som i A-delen.

Basen övergår till att spela fjärdedelsnoter.

Trumkompet är detsamma förutom att de fjärdedelar som spelats med högra handen nu spelas på ride-cymbalen istället.

NÄRA ORIGINALS A-DEL

Partiturarrangemang nr 3. Nära originalets A-del

Keyboarden spelar fjärdedelskomp. Ackorden spelas på varje fjärdedel i takten.

Det här kompet är väldigt nära låtens riktiga gitarrkomp. I det här skedet ska vart tredje plektrumslag vara uppåt.

Basen spelar en fjärdedelsrytm. Till Am-ackordtakternas sista fjärdedel lägger man till en rytmisk variation.

Till trumkompet lägger man till slag på taktens så kallade svagare delar (ett-och två-och tre-och fyr-och) och genom att spela åttondelar uppstår ett grundkomp (åttondelskomp).

NÄRA ORIGINALS B-DEL

Partiturarrangemang nr 3. Nära originalets B-del

På keyboards spelar man rytmiskt på samma sätt som i A-delen.

Gitarrkompet är likadant som i A-delen.

Rytmen och fjärdedelsnoterna som basen spelar blir mer rullande. Man fokuserar på att tonerna som spelas klingar rent och att endast de toner man vill spela ljuder.

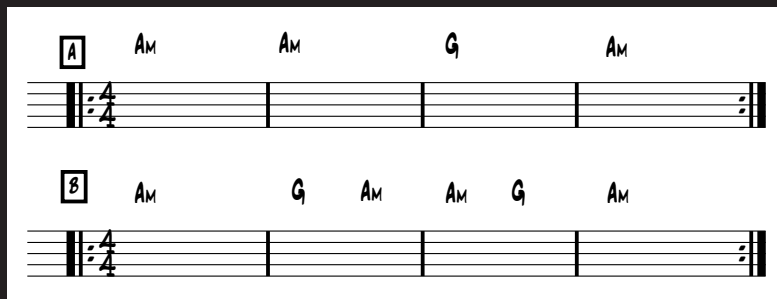
Trummorna övergår till att spela åttondelar med högra handen på ride-cymbalen.

Hur går man vidare?

Att söka material och göra arrangemang som lämpar sig för nybörjare

Material hittar du lätt på bibliotek, i musikböcker och på internet. Det är snarare en fråga om ett överutbud än brist på material. Man hittar dock sällan notskrifter och komponenter som direkt passar för bandhandledning. Då man bearbetar material för nybör-

jare, lönar det sig att lägga ner tid på att arrangera låtar. Man bör också tänka på valet av tonart. Vid valet av tonart finns det vissa saker som det lönar sig att beakta. Den tonart som är bäst för sångaren ska också vara lätt att spela för musikerna. Ibland går dessa arrangemangsmålsättningar inte ihop. Då får man sträva till att hitta en kompromiss. Man undviker lätt huvudbry genom att transponera och på så sätt bli av med höjnings- och sänkningstecken. Genom att t.ex. transponera B- eller Fiss-dur ett halvtonsteg i valfri riktning gör man det lättare för musikerna. Gitarriff som flitigt förekommer i rockmusiken går också att förenkla utan att låten skulle bli lidande. Notskriften i många nothäften och hitsamlingar kan vara svårläst och svår att tyda för många nybörjare. Det lönar sig att göra en förenklad version av notskriften där det bara skrivs ut t.ex. ackorden och låtstrukturen för nybörjarna. Om delarna har ojämna takter, märker man ändå ut låtens delar från första radens början. Som nybörjare ska man från början lägga tid på att tekniskt lära sig sitt instrument och hur det hanteras. Efter det kan man lära sig lyssna på de andra musikerna och som bäst spelar man sina egna idéer. Det kreativa uttrycket är till sin natur svårt att lära ut. Det går naturligtvis att erbjuda verktyg och ge handledning för att locka ut den lilla musikskaparen i eleven, men själva engagemanget och inspirationen finns inuti oss alla.

SEINÄJOEN SEUTU

ISBN 978-952-67500-4-0